

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

MOHÁCSI MÁTÉ*

From a Hungarian perspective, the most important decision adopted in the last period by the European Court of Human Rights was the pilot judgment concerning the conditions of detention in various Hungarian prisons. In addition to that judgment, this paper intends to give an overview on some cases concerning other Contracting States, which were not only interesting for the facts behind them but have brought novel approaches and distinctions to the Strasbourg case-law.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) által a legutóbbi időszakban elbírált ügyek közül magyar szempontból a börtönkörülményekkel összefüggésben indított ún. *pilot* eljárásban hozott ítélet bír kiemelkedő jelentőséggel. Ennek részletes ismertetésén túl az alábbi áttekintés a közelmúlt más államok ellen elfogadott, nemcsak tényállásuk miatt érdekes, hanem valamilyen szempontból jogfejlesztő vagy úttörő ítéleteit is igyekezett csokorba szedni.

A magyar börtönökben tapasztalható fogvatartási körülményekkel kapcsolatos ún. *pilot* ítélet

Jelenleg a Bíróság előtt folyamatban lévő magyar vonatkozású ügyek mintegy egyharmadát a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalható fogvatartási körülmények miatt benyújtott panaszok teszik ki. Erre a strukturális problémára utaló jelenségre válaszul a Bíróság ún. *pilot* eljárást indított néhány tipikus ügyet alapul véve. Az eljárás eredményeképpen 2015. március 10-én született meg a *Varga and Others-ügyben*¹ hozott ítélet, amely átfogó iránymutatást kívánt adni erre az ügycsoportra nézve.

Az ítélet tényállási hátterét hat panasz képezi, amelynek benyújtói valamennyien jelenlegi vagy volt fogvatartottak, akik elsősorban az egy főre eső mozgástér szükségét és a higiéniai viszonyokat kifogásolták, az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: egyezmény) 3. cikkének sérelmét állítva.

Mivel a kormány eljárási kifogásként arra hivatkozott, hogy a kérelmezőknek rendelkezésükre álltak volna olyan jogorvoslati utak, amelyeket nem vettek igénybe, a Bíróság először az egyezmény 13. cikkének sérelmével és a hatékony hazai jogorvos-

* Az e tanulmányban közöltek kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák, nem tekintendők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek, és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

1 *Varga and Others v. Hungary*, nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 and 64586/13, 10 March 2015 (az ítélet még nem végleges).

latok rendelkezésre állásával kapcsolatos kérdést vizsgálta meg, mégpedig a két témát együtt kezelve, hiszen a kormány eljárási kifogása szorosan kapcsolódott a 13. cikk alatti panasz érdeméhez.

A kormány e körben azzal érvelt, hogy a panaszosoknak egyrészt lehetőségük lett volna személyhez fűződő jogaik megsértése miatt kártérítési pert indítani, másrészt pedig a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokánál vagy az ügyésznél is kezdeményezhették volna a jogsértő helyzet felülvizsgálatát és orvoslását. Példaként hozott fel egy peres eljárást, amelyben a Budapest Környéki Törvényszék 2013 márciusában 250 ezer forint kártérítést ítélt meg egy fogvatartottnak a személyhez fűződő jogait sértő fogvatartási körülmények miatt.

A Bíróság az ítéletében a kormány által felhozott ügyön kívül még tizenhárom másik hazai bírósági ítéletet elemzett részletesen, s ezek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a szóban forgó jogorvoslati út nem minősül az egyezmény értelmében vett hatékony és kimerítendő hazai jogorvoslatnak. A kormány által említett elsőfokú ítéleten kívül ugyanis az összes többi elemzett határozat (így például több kúriai ítélet is) szisztematikusan elutasította a hasonló tárgyú kereseteket. Az elutasítás oka egyes ítéleteknél a jogellenesség hiányában állt, abból eredően, hogy a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a 2010. november 24-én hatályba lépett módosítást követően már nem kötelező jelleggel, hanem csak ajánlászerűen írta elő az egy főre eső zárkaméretet. Más ítéletek, ha meg is állapítottak jogsértést, nem látták igazoltnak, hogy a fogvatartottat a rendelkezésre álló hely szűkössége miatt kár érte vagy hogy a körülmények a büntetés-végrehajtási intézetnek felróhatóak lennének.

A büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokaihoz vagy az illetékes ügyészhez intézendő panaszról a Bíróság megállapította, hogy bár formailag a megjelölt személyeknek lenne hatáskörük a beavatkozásra, ez mégsem tekinthető hatékony jogorvoslati útnak, hiszen a büntetés-végrehajtási intézetek 144%-os telítettsége mellett nagyszámú egyéni panasz orvoslása csak más elítélteknek okozott egyidejű sérelem mellett lenne lehetséges.

A fentiekre tekintettel a Bíróság egyhangúlag megállapította, hogy a magyar állam megsértette az egyezménynek a 3. cikkel összefüggésben értelmezett 13. cikkében foglalt előírásait. Erre tekintettel egyidejűleg elutasította a kormány eljárási kifogását is.

Ami ezek után az embertelen, megalázó bánásmódra vonatkozó panaszok érdemét illeti, a Bíróság először is a bizonyítási teher megosztásának módját rögzítette. Eszerint hasonló ügyekben a panaszosoktól az követelhető meg, hogy helyzetükről, fogvatartási körülményeiről részletesen és a lehetőségekhez képest pontosan számot adjanak, de a hagyományos értelemben vett bizonyítékok szolgáltatása fogva tartásuk miatt értelemszerűen nem várható el tőlük. Mivel a kormány van a fogva tartás körülményeire vonatkozó adatok birtokában, így ha egy panaszt a Bíróság érdemesnek talál arra, hogy azt a kormány számára nyilatkozattételre megküldje, a kormányt terheli a fogvatartási körülményekre vonatkozó pontos adatok, okiratok előtárásának kötelezettsége.

A bizonyítási teher megoszlására vonatkozó szabályok előrebocsátása után a Bíróság alapvetően azt is leszögezte: az államoknak kötelességük gondoskodni arról,

hogy a fogvatartottak büntetésüket az emberi méltóságot tiszteletben tartó körülmények között tölthessék, a büntetés végrehajtásának módja ne jelentsen számukra a szabadságvesztéssel elkerülhetetlenül együtt járó mértéken túlmenő megpróbáltatást vagy szenvedést, s hogy egészségük és jóllétük megfelelő módon biztosítva legyen. A fogvatartási körülmények vizsgálatakor az adott személyre vonatkozó büntetés-végrehajtási rezsim szabályainak és az intézetben uralkodó körülményeknek a hatását a maguk összességében kell értékelni, számításba véve a szabadságelvonás időtartamát is. A fogvatartási körülmények között azonban mégis kiemelt jelentőséggel bír, ha kirívóan szűkös az egy főre eső mozgástér.

A mozgástérrel kapcsolatosan a Bíróság felidézte az *Ananyev-ügyben*² korábban lefektetett irányelveket. Ezek értelmében (a) minden fogvatartottnak saját különálló alvóhelyet kell biztosítani, (b) minden fogvatartottra legalább 3 m² alapterületnek kell jutnia és (c) a cellának legalább akkorának kell lennie, hogy a fogvatartottak a berendezési tárgyak között szabadon tudjanak mozogni. E három feltétel bármelyikének hiánya esetén erős vélelem szól amellett, hogy a fogva tartás körülményei sértik az egyezmény 3. cikkét. Ez a vélelem számos esetben arra vezetett, hogy az egy fogvatartottra eső 3 m²-nél kisebb alapterületet a Bíróság olyan súlyos zsúfoltságnak értékelte, amely önmagában megalapozza az egyezményesértés megállapítását. Voltak ellenben olyan ügyek is, ahol a fenti vélelmet a hely szűkösége ellenére is megdöntötte pl. a szabadságvesztés időtartamának rövidege, a szabad levegőn tartózkodás vagy az intézeten belüli napközbeni szabad mozgás viszonylag bőséges lehetősége. Végül pedig a Bíróság olyan eseteket is felsorolt, ahol a vélelem elvileg ugyan nem lett volna alkalmazandó – mivel az egy főre eső mozgástér 3 és 4 m² közé esett –, azonban pl. a szellőzés és a természetes fény hiánya, a szabad levegőn tartózkodás időtartamának szűkre szabottsága vagy éppen a kritikán aluli higiéniai körülmények miatt a fogvatartási körülmények összességükben mégis embertelennek minősültek.

A jelen ügyben a panaszosok – a kormány által nem vitatott – előadása, valamint a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (CPT) helyszíni vizsgálati jelentései alapján a Bíróság megállapította, hogy valamennyi kérelmező 3 m² alatti vagy azt időszakonként alig meghaladó személyes mozgástérrel biztosító cellákban volt fogva tartva. A zsúfoltságot az egyik kérelmező esetében olyannyira súlyosnak ítélte meg, hogy önmagában ez alapján megállapította az egyezmény 3. cikkének sérelmét. A többi kérelmező esetében pedig egyéb körülmények (a nem megfelelő higiéniai viszonyok, a szellőzés elégtelensége, a szabad levegőn tartózkodás és tisztálkodás korlátozott lehetősége, a lakótértől csak függőnyel elválasztott illemhelyi intimitás hiánya és a zárkában jelen lévő poloskák, csótányok és tetvek) is súlyosbították a zsúfoltságot és eredményezték összességükben azt, hogy a Bíróság a fogva tartás körülményeit az ő esetükben is megalázóan, a 3. cikket sértőnek találta. Az egyezményesértés megállapítására ebben a vonatkozásban is egyhangú határozattal került sor.

2 *Ananyev and Others v. Russia*, nos. 42525/07 and 60800/08, 10 January 2012.

Mivel az ítéleti tényállás mögött rendszerszintű probléma húzódik meg, a Bíróság – segítő a bepanaszolt államot az ítéletből fakadó és az egyezmény 46. cikke által előírt kötelezettségei teljesítésében – emlékeztette a kormányt arra a kötelezettségére, hogy a büntetés-végrehajtás rendszerét a költségvetési vagy logisztikai nehézségek dacára is úgy kell megszerveznie, hogy az biztosítsa a fogvatartottak emberi méltóságát. Felhívta a figyelmet arra, hogy a fogvatartási körülmények javításának egyik hatékony módja lehet a fogvatartottak számának csökkentése, például a szabadságvesztést kiváltó alternatív büntetési módok és az előzetes fogva tartás kevésbé gyakori elrendelése révén. Felszólította továbbá a kormányt, hogy alkosson – a megelőzést és a már bekövetkezett jogsértés miatti elégtételt egyaránt biztosító – hatékony jogorvoslati utat a hasonló panaszok hazai szinten történő orvosolhatósága céljából. (E körben utalt egy korábbi, Olaszország elleni határozatra, amely szerint megfelelő jogorvoslatot jelenthet a fogva tartás időtartamának – a jogsértés kifejezett elismerése mellett történő és a jogsértéssel arányos, pontosan számszerűsíthető – csökkentése.) E kötelezettségek teljesítésére nem szabott meg határidőt, de előírta, hogy a kormánynak mihamarabb meg kell tennie a szükséges lépéseket, és az ítélet véglegessé válásától számított hat hónapon belül tájékoztatnia kell a Miniszteri Bizottságot a végrehajtás ütemtervéről. A Bíróság úgy döntött, hogy a köztes időben egyelőre nem függeszti fel a hasonló tárgyú kérelmek folyamatos elbírálását, s majd a kormány által benyújtott intézkedési terv ismeretében dönt ezen álláspontja esetleges felülvizsgálatáról.

A Bíróság csak a 3. cikk megsértése miatt ítelt meg a panaszosoknak elégtételt, melynek összege fejenként 3400 és 26 000 euró között mozgott. A 13. cikk megsértése kapcsán elegendőnek tartotta a jogsértés megállapítását.

Más államokat érintő fontosabb ügyek

A kínzás tilalma

A *Lyalyakin-ügy*³ kérelmezője egy, az orosz hadseregben sorkatonai szolgálatát töltő 19 éves fiatalember volt, aki az egységében tapasztalt erőszakos megnyilvánulások és feszültségek miatt szökésre szánta el magát. A szökést követő napon kézre kerítették, ő azonban még a visszavitele során újabb szökéssel próbálkozott. Ezért alsóneműre vetköztették, és így szállították vissza az egységéhez. Másnap a zászlóaljparancsnok elé állították, aki az egész zászlóaljnak sorakozót rendelt el, a panaszosnak pedig megparancsolta, hogy újfent vetközzön alsóneműre, s ilyen körülmények között fenytette meg a teljes zászlóalj szeme láttára.

A Bíróság az ügy kapcsán általánosságban emlékeztetett rá: az egyezményben részes államok kötelesek biztosítani, hogy a katonák szolgálatukat az emberi méltóságot tiszteletben tartó körülmények között tölthessék, kiképzésük ne jelentsen számukra a katonai fegyelem által elkerülhetetlenül megkívánt mértéken túlmenő

3 *Lyalyakin v. Russia*, no. 31305/09, 12 March 2015.

megpróbáltatást vagy szenvedést, s hogy egészségük és jóllétük megfelelő módon biztosítva legyen.

Ami az ügy konkrét körülményeit illeti, a Bíróság figyelembe vette, hogy a kérelmezőt nem meztelenre, hanem csak alsóneműre vetkőztették, minderre nyáron került sor, és a fenyítési procedúra rövid ideig tartott. Mindazonáltal nem találta meggyőzőnek a kormány érveit abban a tekintetben, hogy miért kellett a kérelmezőt az elfogása utáni napon (tehát amikor már biztonsággal ellenőrzés alá vonták) ismét alsóneműre vetkőztetni, és így állítani pellengérré. A Bíróság álláspontja szerint a 19 éves fiatalnak a teljes zászlóalj előtti, hiányos öltözetben történő kipellengérezése elérte a megalázó bánásmódnak azt a mértékét, ami már az egyezmény 3. cikkébe ütközik. Ezenfelül az esetet (és a kérelmező érdemben nem vizsgálta egyéb megaláztatásait) követő nyomozás hiányosságaival összefüggésben is megállapította a 3. cikk sérelmét.

A szabadsághoz és biztonsághoz való jog

A *Constancia-ügy*⁴ tényállása szerint az akkor 22 éves kérelmező 2006-ban egy konyhakéssel felszerelve bement egy általános iskolába, ahol számos, a nyakra irányított szúrással és az áldozat torkát elvágva megölt egy 8 éves fiút. A kérelmező az ellene indított büntetőeljárásban nem volt hajlandó alávetni magát az elmeállapotának tisztázására irányuló orvosi vizsgálatoknak, így tehát nem volt lehetséges pontos diagnózis felállítása. Az eljáró bíróságok mindazonáltal a 11 éves börtönbüntetés kiszabásán felül a terhelt kóros elmeállapota miatti határozatlan ideig történő fogva tartását és kényszergyógykezelését is elrendelték.

A Bíróságnak az ügyben azt kellett vizsgálnia, hogy jogszerű volt-e a kérelmező elmebetegként (az egyezmény 5. cikk [1] bekezdésének e) pontja alapján) történő fogva tartása. Ennek kapcsán emlékeztetett arra, hogy a *Varbanov-ügyben*⁵ már kimondta: „Ha nincs más lehetőség – például mert az érintett személy megtagadja a vizsgálaton történő részvételt –, legalább az iratokon alapuló orvosszakértői véleményt be kell szerezni, ennek hiányában ugyanis nem állapítható meg kellő megalapozottsággal, hogy az érintett személy elmebeteg lenne.” A *Constancia-ügy* volt az első, amelyben a Bíróság valamelyik kamarája a fenti elvi alapvetésből kiindulva elfogadta, hogy nem közvetlen orvosi vizsgálaton és az alapján felállított diagnózison, hanem egyéb információk alapján rendeljék el valakinek a kóros elmeállapot miatti fogva tartását. Tekintetbe vette ugyanis, hogy a büntetőügyben eljáró nemzeti bíróság számos, a büntetőeljárást megelőzően készült pszichiátriai és pszichológusi véleményt szerzett be a terhelt-ről, valamint az ügyiratokból és a kihallgatásokról készült hang- és képfelvételekből lesűrhető tények alapján az eljárás alatt is készített elmeszakértői véleményt.

Bár precíz diagnózis felállítására ezek a szakértői vélemények nem vállalkoztak, a vélemények összessége és az eljáró bíróság saját közvetlen meggyőződése alapján agálytalanul megállapítható volt a kérelmező elmeműködésének általánosságban véve

4 *Constancia v. the Netherlands (dec.)*, no. 73560/12, 3 March 2015.

5 *Varbanov v. Bulgaria*, no. 31365/96, ECHR 2000-X.

kóros és a kényszergyógykezelést indokoló állapota. A Bíróság álláspontja szerint közvetlen vizsgálhatóság hiányában ezek a megállapítások kellőképpen alátámasztották a fogva tartás indokoltságát, ezért az annak megalapozatlanságára és jogszerűtlenségére hivatkozó panaszt – mint nyilvánvalóan alaptalant – elutasította.

A *Gallardo Sanchez-ügyben*⁶ a Bíróság jogfejlesztő jellegű megállapítást tett az egyezmény 5. cikk (1) bekezdésének f) pontjával összefüggésben, különbségtételt vezetve be az egyes kiadatási eljárások során megkövetelt eljárási gyorsaság tekintetében.

Az ügy tényállása szerint a kérelmező (egy venezuelai, de Olaszországban tartózkodó állampolgár) ellen a görög hatóságok gyűjtogatás vádjával büntetőeljárást indítottak, és kérték Olaszországtól az érintett személy kiadását. Az olasz hatóságok a kérelmezőt 2005 áprilisában kiadatási őrizetbe helyezték, de csak 2006 októberében adták át a görög hatóságoknak.

A Bíróság megállapította, hogy a kiadatási őrizetbe helyezés elrendelése önmagában megfelelt a hazai jogszabályoknak és az egyezmény előírásainak. Az őrizet időtartamával kapcsolatban azonban rámutatott: különbséget kell tenni a büntetőeljárás lefolytatása céljából, valamint a büntetés végrehajtása céljából történő kiadás között. Az előbbi esetben ugyanis, amikor a terhelt elleni eljárás a kiadást kérő államban még folyamatban van, az adott személyt megilleti az ártatlanság védelme. Ilyenkor az illető védelemhez való és egyéb eljárási jogainak érvényre juttatása, így különösen az ésszerű határidőn belül történő elbírálás elve megkívánja, hogy mielőbb az eljárást lefolytatni szándékozó hatóság elé kerülhessen. A megkeresett államnak tehát a kiadás körében különös igyekezettel és gyorsasággal kell eljárnia. Mivel az adott esetben az olasz hatóságok ennek a kívánalomnak nem tettek eleget, a Bíróság megállapította az egyezmény 5. cikkének sérelmét.

A tisztességes eljáráshoz való jog

A *Momčilović-ügy*⁷ kérelmezői azért fordultak Strasbourghoz, mert a horvát bíróságok megtagadták az állam ellen – leányuk halálával összefüggésben – benyújtott keresetük elbírálását. Az elutasítás mögött az állt, hogy a horvát polgári eljárásjog kötelezően előírja: az állam elleni kártérítési keresetek benyújtását megelőzően a leendő felperesnek az illetékes ügyészség előtt peren kívüli vitarendezést kell kezdeményeznie, s csak ennek sikertelensége esetén vehető igénybe a bírói út.

A Bíróság nem találta ezt a követelményt az egyezmény 6. cikkébe – nevezetesen a bírósághoz való fordulás jogába – ütközőnek. Megállapította, hogy a korlátozás jogszabályban megfelelően rögzített volt, a pergazdaságosság előmozdítására mint legitim célra irányult, és az adott ügy körülményei között aránytalannak sem minősült. A Bíróság ennek kapcsán megjegyezte, hogy a kérelmezőknek még keresetük formai okból történő elutasítása után is lehetőségük volt arra, hogy az említett vitarendezési eljárást igénybe vegyék, s ezt követően adott esetben újra bírósághoz forduljanak.

⁶ *Gallardo Sanchez v. Italy*, no. 11620/07, 24 March 2015.

⁷ *Momčilović v. Croatia*, no. 11239/11, 26 March 2015.

A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

Az *Y. Y.-ügyben*⁸ a Bíróság a korábbi, a transzszexualitást érintő ítéleteihez képest új kérdést vizsgált. Míg a korábbi ügyekben⁹ az volt a kérdés, hogy a nemváltoztató műtéten átesett személyek jogait érintő bizonyos korlátozások összeegyeztethetők-e a 8. cikk követelményeivel, a jelen ügyben a Bíróság első ízben foglalkozott a nemváltoztató műtét elvégzéséhez támasztott előfeltételek egyezményrel való összeegyeztethetőségével.

Az ügy tényállása szerint a panaszos, aki a kérelem benyújtásakor az anyakönyvi nyilvántartásban nőként volt feltüntetve, már fiatal kora óta férfinak érezte magát, ezért nemváltoztató műtét engedélyezéséért folyamodott. Kérelmét 2006-ban elutasították, mégpedig kizárólag azon az alapon, hogy nem volt véglegesen képtelen a gyermeknemzésre. Ezt követően, 2008-ban fordult a Bírósághoz. Végül 2013-ban, öt évvel és hét hónappal az első elutasítást követően mégis megkapta az engedélyt, mégpedig anélkül, hogy a török bíróságok a gyermeknemzési képességét vizsgálták volna.

A kérelmező álláspontja szerint a török hatóságok az egyezmény 8. cikkébe ütköző módon megsértették magánéletének tiszteletben tartásához való jogát, mikor gyermeknemzési képességére hivatkozva akadályt gördítettek a nemváltoztató műtét elé, holott orvosilag igazolt ellentét feszült nemi identitása és anatómiai felépítése között.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a panaszost nem fosztotta meg áldozati mivoltától önmagában az a tény, hogy végül (a strasbourgi eljárás folyamatban léte alatt) a hazai hatóságok helyt adtak a kérelmének – egyebek közt azért, mert nem történt meg a jogsértés elismerése. Emiatt a panaszt érdemben vizsgálta.

Ennek során megállapította, hogy a transzszexuális személyeknek az Európa Tanács számos tagállamában lehetősége van nemváltoztató műtét igénybevételére és új nemi identitásuk jogi elismertetésére. Bizonyos államok az új nemi identitás hivatalos elismerésének feltételül szabják a nemváltoztató műtét megtörténtét és/vagy a gyermeknemzésre való képtelenséget. Néhány állam a közelmúltban eltörölte a jogi elismerés feltételei közül a gyermeknemzésre való képtelenséget, ahol pedig megmaradt ez a feltétel, ott a gyermeknemzési képesség fennálltát a nemváltoztatásra irányuló orvosi eljárást követően vizsgálják.

A szóban forgó esetben viszont a terméketlenséget az eljárás megkezdésének előfeltételül szabta a hazai szabályozás. A Bíróság semmilyen indokot nem talált, amely egy ilyen előfeltétel szükségességét alátámasztotta volna, s ezt az álláspontját megerősítve látta azáltal, hogy 2013-ban már a hazai bíróságok sem vizsgálták a panaszos gyermeknemzési képességét a műtét engedélyezésének előfeltételeként. Mindezek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a török állam – hosszú éveken keresztül elzárva a panaszost a fenti feltétellel a nemváltoztató műtétől – megsértette a magánélet tiszteletben tartásához való, az egyezmény 8. cikkében biztosított jogát.

8 *Y.Y. v. Turkey*, no. 14793/08, 10 March 2015.

9 Lásd pl. *Christine Goodwin v. the United Kingdom* [GC], no. 28957/95, 11 July 2002; *Van Kück v. Germany*, no. 35968/97, 12 June 2003; *Hämäläinen v. Finland* [GC], no. 37359/09, 16 July 2014.

A *Zaiet-ügy*¹⁰ volt a Bíróság történetében az első, ahol egy örökbefogadásnak jóval az örökbefogadó szülő halálát és az örökbefogadott gyermek nagykorúvá válását követő érvénytelenítését kellett megvizsgálnia az egyezményvel való összeegyeztethetőség szempontjából.

Az ügy tényállása szerint a kérelmező örökbefogadására 17 éves korában, 1972-ben került sor (bár már 9 éves kora óta későbbi örökbefogadójánál élt). Az örökbe fogadó anyja, akinek a kérelmezőn kívül volt még egy örökbe fogadott lánya, 1986-ban elhunyt. 2003-ban a két lánytestvér közösen, egymás közt egyenlő arányban tulajdonjogot szerzett 10 hektár erdőterület felett, amelyet korábban az örökbe fogadó anyja felmenőjétől sajátítottak ki jogellenesen. A kérelmező úgyszintén örökbe fogadott testvére pert indított a kérelmező örökbefogadásának érvénytelenné nyilvánításáért, és a bíróságok helyt is adtak a keresetének: az örökbefogadást 2005-ben semmisnek nyilvánították. A döntés indoka az volt, hogy az örökbefogadás a bíróság szerint nem a családjogi törvény által védelmezett célt szolgálta, nem a gyermek életének jobbá tételére irányult, hanem csak a felek kölcsönös gazdasági megfontolásai vezették: az anyja gazdasági és érzelmi támaszt keresett idős napjaira, a kérelmező pedig örökös pozícióba kívánt kerülni.

A kérelmező elsősorban a családi élet tiszteletben tartásához való jogának sérelmét állítva fordult a Bírósághoz. A Bíróság megállapította, hogy az örökbefogadás több mint 30 év elteltével, az örökbefogadó anyja halála után több mint 18 évvel történő semmisnek nyilvánítása kétségtelenül beavatkozást jelentett a kérelmezőnek a családi élet tiszteletben tartásához fűződő jogaiba. Ami a beavatkozás jogszerűségét illeti, a Bíróság kétségesnek látta e feltétel teljesülését, mivel az irányadó nemzeti jogszabályok szerint az örökbe fogadott személy teljesen cselekvőképessé válásától kezdve csak és kizárólag ő lett volna jogosult az örökbefogadás érvénytelenné nyilvánítása iránt keresetet indítani. Az is kétséges volt továbbá, hogy a beavatkozás legitim célra irányult-e, hiszen a keresetet megindító testvér indítéka pusztán az volt, hogy kizárólag magáénak tudhassa az örökölt földterületet. De a döntő szempont a beavatkozás szükségességének kérdése volt. Ennek kapcsán a Bíróság kifejtette, hogy egy családi kötelék elvágása nagyon súlyos intézkedés, s minden ilyen lépést kellően megalapozott és nyomós indoknak kell alátámasztania. Még ha csalárdnak bizonyulna is egy örökbefogadás, a gyermek mindenek felett álló érdekének az ily módon okozott kár megtérítésével kapcsolatos eljárásban is kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani. A Bíróság álláspontja szerint az adott ügyben a nemzeti bíróságok döntését nem támasztották alá olyan tények és megfontolások, amelyek alapján a kérelmező családi életébe történő ilyen súlyos beavatkozás indokoltnak minősülhetne. Ezért megállapította az egyezmény 8. cikkének, valamint az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének a sérelmét.

¹⁰ *Zaiet v. Romania*, no. 44958/05, 24 March 2015.